

IDEOVÉ ZAMĚŘENÍ MELANTRICHŮ

21. IDEOVÉ ZAMĚŘENÍ JIRÍHO MELANTRICHA Z AVENTINU 409
 22. PŘÍLOHA I. Melantrichova působnost ve vydávání českých utrakvistických bibl. Předchozí edice 413
 23. PŘÍLOHA II. První český šibřný herbář Jana Čemého v Norimberku 1517 428

IDEOVÉ ZAMĚŘENÍ VELESLAVŮ

24. DANIEL ADAM 449
 25. ANNA ADAMOVA Z AVENTINU 457
 26. DĚDICOVÉ DANIELA ADAMA 460
 27. SAMUEL ADAM, původně označený jako DĚDIC DANIELA ADAMA 461
 28. ZBYTKY MELANTRICHOVÝCH A VELESLAVŮNSKÝCH TISKŮ V SOUDOVBÝCH ARCHÍVECH (zpracovali Josef Hejnc a Andrea Kutnarová) 465
 CO ŘÍKÁJÍ ILUSTRACE... 471
 ZÁVĚREČNÁ LITERATURA 531
 ZKRATKY 565
 ANGLICKÝ A NĚMECKÝ PŘEKLAD OBSAHU studie 567
 REJSTŘÍK 571

1. ÚVODEM

Po rozličných dějstvích historie lidstva dožili se naše současné generace dalšího podstatného mezníku: po světě rukopisu a po světě knižtsku začal svět potlačat. Tím ovšem je vyřešeno JAK, nikoli však CO, jež se i při vyspělé technice stále ještě neobejde bez lidského komponentu, až k nedohlednému PROČ.

Zopakujme si dnes, v čem spočívala genialita Gutenbergova vynálezu knižtsku v polovině 15. století: Vyrýl text do dřevěné desičky a vytisknout ji v lisu, to byla už samozřejmá praktika pro rozmnožování drobných tisků, pro karantní hry, pro obrázky sčítací i pro tabulky s jinými krátkými texty, z nichž se pak mohla smontovat i obsáhlejší knížka. Orient znal tyto praktiky již mnohem dříve nežli Evropa. Všp, na který po různých pokusech přišel Johann Gutenberg, spočíval ve výrobě matric, z nichž se odlila vhodným kovem zvaným „lithéna“ jednodílná písmenka a další potřebná známenka, z nichž se pak mohla sestavit textová forma pro žádoucí knižní texty. A po dokončení práce se tato písmenka umývá a zařadila se do jednoúčelových přihrádek tak zvané „kasy“, zásobníku, z něhož se mohla sestavit jiný text. Pořízení takové výbavy bylo sice velmi náročné, ale vyplatilo se. A bylo k tomu zapotřebí i vhodné tiskové harvy, zásoby kvalitního papíru, sestavení evidenčních znančinek i ozdobné grafiky a ilustrací do celkové formy s bezvadně stejnou výškou, a pak bylo ovšem třeba lisu, speciálně přizpůsobeného pro knižtsku. Vytříšená stránka, list nebo arch, musily být označeny evidenčními údaji, kam mají být při sestavení knihy zařazeny. Nejméně do konce 18. století byla to vše ruční práce, která tiskaři umožňovala různé detailní zásahy ještě během výroby knihy v tiskárně, a v první polovině 19. století proběhl u nás souboj o nastolení rovinné výroby knih.

V rukodělné etapě knižtsku byla výroba knih (a publicisticky) natolik poddaná tiskatovským schopnostem a jeho ekonomické situaci, že knižtsk nebyl v prvních svých státech chápán jako nové řemeslo, organizované v cech, nýbrž jako nové umění. Nemalo dlouho, a v tiskárnách pracovaly speciálně vyučené síly („čeládka“) a jejich pán a zaměstnavatel, určující výsledek tohoto výrobního procesu, všestranný redaktor a vydavatel.

Zde je třeba připomenout, že knihy v českém jazyce byly nejméně do konce 18. století sázeny typografickým písmem gotickým, německého původu, z matric, které se nejlépe vyráběly individuálně, a později ze zakoupených – takže typy nevyhovující potřebám češtiny si tiskaři uzpůsobovali doplňnými znamenky (zejména háčky a dělíky) a nebo spojením více písmen (například místo ř). Dnešní vydavatelské tisků rného novověku řešených transkripcí musí vědět, že tehdejší typografická češina není

vždy projevem filologickým, nýbrž někdy jen technickým (například místo mže znamenat másto i město – podle kontextu). A tiskáři všech, nejen jazykové českých knih, přišli také na jiný praktický úzus: začali se stránkovatím nebo foliací knih až od začátku jejich vlastního textu, protože předmluvy a tištěné dedikace se vyráběly až nakonec (a byly vybarveny jinými evdენტními známkami), takže tiskárna mohla začít pracovat, aniž by na ně čekala, a byla tu i možnost zařadit do některého exempláře dedikaci někomu jinému. Jestliže vyráběná kniha měla mít titulní stranu a další detaily a ilustrace dvoubarvě, červene a černé, musla být vložena do listu nadvakrát a za bezvadného spojení řádků. Pozornějším líč vznikla důsledně knižtiska Kasu Sartoriuscher ve své dvousvazkové publikaci *Bücher bewegen die Welt. Eine Kulturschichte des Buches*. V kapitole prvního dílu *Die Vollendung des Buches im Buchdruck* píše autor:¹

Není to zcela tak, jak je často slyšet, že vynález knižtiska byl tehdy ve vzduchu, vzhledem k pokroku vzdělání a poprvé po knižkách, a bylo třeba pouze vymalovat hlavy, které by spíňala nálehavý požadavek doby. Když by tomu tak bývalo, bylo by k tomu vynálezu došlo už mnohem dříve, a vlastní knižtiska by se byla musla stát Itálie, tehdejší duchovně nepokročnější země, jak se pak vsutuku stala nejhornějším podporovatelem nového umění. Německo bylo by muslo dosáhnout zvláštní výše duchovního života a téžné poplavky po knihách už před Gutenbergem. Ale takový vzestup tam, až na výjimečnou osobnost filosofa Mikuláše Kusanstského (1401–1464), nebyl nikde zjištěn, ani v Mohlu, která tehdy měla jen asi 3000 obyvatel. Nelze zaměřovat přičinu a působnost. Kdyžbychom chtěli posuzovat nejspíš tiššných díla podle jejich obsahu, bylo by nutno spíše říci, že současný svět byl pro nový duchovní úkol nejprve zcela nepřipraven, a všechno by bylo muslo být ponecháno náhodnému působení knižtiskářů. Sama doba nebyla bohatá na díla ducha, a žila téměř jen ze zaděděného podání. Je to ještě zcela středověk, vyznačený duchovně, jaké nám vycházelo vsiřic: bible, učení o Bohu, kněžské právo, škola a vyučování podle tradičního přístupu, jenom nyní přeneseného do nové formy knihy.

Tak byl knižtisk ve svých prvních začátcích spíše technická a knihovorná nežli čistě duševně pohnutá událost, jedine od tohoto zjištění a úvahy lze správně spatřit a ocenit nezmrtný význam a světový úinek Gutenbergova vynálezu pro přísti dobu. Teprve duševní pohyb humanismu pronikajícího z Itálie, a jeho nejlepší pomocník, právě umění knižtiska, přivedl do Německa onen velký duchovní rozmach v končím 15. a začátkem 16. století, který Ulrich von Hutten shrnul do slov: „O století Studia vzkrvátí, duše se probouzejí, je radost žít!“ ... Ne, nikoli podnět; jednoho učence nebo jedné vysoké školy, nikoli obzvlášť stoupačel duševní nebo tvůrčí život, ani třeba klášterní cela, ani pisatelé Bratří společného života, ani tvůrce drobnosti, „Büchmaler“² nebo krasopisec nevěnovali hlástvu to velké umění, nýbrž vysoce vvinutá kovodělná technika a vynikající duch jako Gutenberg, který ji uměl mistrně vytvořit. Myslenka rozmnožování ovšem visela už ve vzduchu. Ale i zde platí slova Nietzscheho: „To podstatné na každém vynálezu působí náhoda; ale většímu lidí tato náhoda nepoká.“ Technika razila velmi často cestu, a potom často přivedla vývoj hlástva o mocný pohyb dopředu. V hudbě propůjčila výroba nástrojů hláské duši možnost k vyřázení nevysovitelných pocitů, a říše lánu se nekonečně rozšířila a zjemnila. Tancování to byl vliv na dfinu písčování, na výrobce drobnosti a na svět knih, s důsledkem, jaký

sdm Gutenberg ani zdaleka nemohl tušit. Teprve když bylo jasno, jak nesmírně pokračovala změna od Gutenbergovy doby, která byla ještě zcela, i v tiššných dílech, určena středověkem, až asi k umění Albrechta Dürera (1528), bylo možno pochopit velký Gutenbergův význam a nesmírný úinek nového vynálezu. S ním začínala nová doba, doba na knihu promyšlenou do konce k jejímu plnému působení ... Obě události, vynález knižtiska a objev Ameriky, spolu osudně souvisely. Svět, hluboko zasahující do výroje hlástva, na hranici dvou věků, středověku a novověku.

V podstatě patří jak Gutenberg, tak Kolumbus ještě do středověku. Gutenberg sova myslil při svých rozhodnutích technických pokusech na duchovní převraty. Vymyslil si jen a vypracoval nový technický způsob úšinné výroby knih. Právě tak Kolumbus vězel ještě zcela v geografických názorech středověku a zhoušel jenom novou cestu do východní Indie ... Po Gutenbergově smrti (1468) sova bylo známo jeho jméno, a nový díl světa nebyl pomemován po svém objeviteli, ale po šikastém motpřelavci Amerigu Vesputcim. ... Tato kniha, která závěš vydání „Catholica“ z roku 1460, byla vytiššena a dokončena několi s pomocí rkosu, písčeka nebo pera, nýbrž byla vytiššena a dokončena podivuhodnou s pomocí, poměrem a mřou matrice a form. „Jak krátké je toto vlastní svědčení, tak jeho první byl nedostatek knih. Nové umění vzalo mletím a profesionálním písčím pero z ruky, hravě poskylo věrnosti slovíky. Da tišce kopil jednoho spisu. A s rozmnožováním se získala výroba knihy asi na pětinu, schopnost obyčtu stoupla dorekonečna. Pro možnost získání knihy se otevřely nezměrné cesty. Řisoval se něco zcela nového. Přehleďte, v stepných vzdálenostech písmen a řádků rozložené písmo a jeho nesrovnatelná úičnost, tento důležitý předpoklad všeho myšlenkového pokroku, nastal k obecnému dobru a způsobu, že se více posílil snadný dosah zlevněného čtení. Vznikla nové povolání a věnovala se knižce: písmořec, tiskář a sazč, účetní a knižkopec, nakladatel. Kniha se stala vyplácením se zbožím, získaným vkladem kapitálu a cenným hospodářským majetkem. Nové umění zamánila a učil tišce, a více než tišce lidí a celých generací. Vynoví nový základ duchovního života, vytvořila jiné formy šíření myšlenek a zpráv, do světa se poslou jednolstové informace, vyvine se odnož knihy, časopisy, noviny budou přimáčet, co se právě děje, nepřidně občas, potom týdně, nakonec denně a několikrát za den, a vznikne zážrak techniky v oděvání typů, strojové sazby, rychlopisy, rováče.

Anž by to byl soudobý svět mohl tušit a pochopit, připravoval mohušský Johann Gutenberg svůj velký podnik, 42 řádkovou bibli (to jest o 42 řádcích na straně). ... Vyšla kolem roku 1456 po dlouhých pokusech o knižtisk, a je nejspíš nejším a pamětným tiškem všech dob a zároveň mistřím typografickým dílem. Otázka typů a sazby je tu už příkladně vyřešena, rvdasy rukopisu je tu plně dosaženo, jeho úičnost je daleko přečtena. Tvůrnost dosáhla v Gutenbergovi něčeho nesrovnatelného. ... Vynález a vývoj knižtiska škyrvdy v sobě ještě něco černého: možnost zlepšení vydání a nákladu knihy, vědeckou pomoc, jejíhož významu nelze dost vysoko ocenit. Pomysleme jen na pokrok v různých vědních textu dávných klásků nebo na novodobé zlepšení vědeckých příruček, konverzčních lexikonů a všech ostatních velkých a hojně vyhledávaných příruček. Spočívá v nich doba podíl vědeckého pokroku.

Rodným městem knižtisku se stalo, jak jsme slyšeli, německé město Mohuč, poslechni sdálo jeho vynalzece Johanna Gutenberg, a už tehdy stonala nová technika výroby knih na peníze: nepřinesla mu nic nežli dluhy, nemoc a smutný konec. Jeho vynález se však chopili další, movnější jeho současníci, Johann Fust a Peter Schöffer, a knižtisk se pak rychle šířil i do jiných měst a zemí. Byly to: Bamberg, Strasburg, Ko-

¹ Anton Hespemann, Stuttgart, Band 1-2, vydání 1968; z I. svazku překladem výběr ze stránek 100-116, M. B.
² „Büchmaler“ – od latinského breve: tvůrce jednolitá a krátkých tisku rozličného aktuálního datumu, jakými se tiskar nezabývali.

muloval postavení křesťana osvobozeného od jha církevních zlobůků větší prostředím než žije, a jeho opětnou ukázněnost na základě dobřovohnosti inspirované episkopním textem 1. Korinským 9, 19. V závěru své předmluvy Luther píše: „Křesťan, člo- věk – křesťan, člověk všem je služebníkem nejslužebnější, podle všeho podrobny, ani zavázany. Tato knížka, kterou vytišl Pavel Olivetský, vyjmečně v Praze, je na tuhní straně označena jako publikace, „kteráž ne čtenídem, ale zlatými literami vytištěná jest hodna“ (Knihořpis č. 5113).

Za svého pražského tiskarského pobytu pěstoval Olivetský konexe s prvými českými literárními (novotraktávními), skupinou kolem Beutenského kaple, s tamějšími kazatelmi Martinem Hánkem, blízkým věrouce fáborské a literuské (kazaným „Martin-kem“), ten byl pravděpodobně autorem polemického traktátu *Spis o potřebných věcech křesťanských*, vydaného bez impressa roku 1524 a týkajícího se otázky eucharistie, prakticky sřížnosti na omlpování lidu, reklamace „laické“ církve a boje za prosazení národního jazyka do mešní liturgie. V *Knihořpisu* má tento tisk číslo 15.607 a to jako je- sový z let 1518–1525. Na tuhní straně je značka tiskarova signetu, kterou *Knihořpis* ve stopách Václava Hanke, prvního knihořníka v Křihovně Národního muzea, utřil jako si knihořně, ale dávně se ztratil, poslední, kdo jej měl v ruce, byl právě Hanke. Kuzel- pisu se podařilo nalézt další exemplář v Martně, v konvolutu Národní knižnice sig- natuře I D 53, přívazek 1, a reprodukovat jeho tuhní stranu. Je to ve skutečnosti tisk Pavla Olivetského a jeho signetová značka (v poznámce č. 9 na s. 124 jsem uvedla ve svém článku „Počátky beutenského novotraktávnismu“ také řadu dokladů, že Olivetský tu použil druhoně svých typografických písem a ornamentálních grafiky ze svých před- chozích tisků).

Toto vyprávění o tisku ztraceném a po řadě let opět objeveném (jako unikát) zni- jako detektivka, jakých lze ve světě starých tisků počkat nemálo. Zde jsou však důležitéjší první pražští novotraktávní. V následující době nasolent nové starotraktávnit- ké městské rady, po neslyšeném protestu, odešli novotraktávnit- zanklo. Jejich *Spis o potřebných věcech křesťanských* se však stal důležitým článkem pražského ideologického boje, jenž začal roku 1524 články hromičného sjezdu pod- obojích z 29. ledna, nazvanými *Artikule vřy, zavření a sepaní z jednotnosti od Concilium všech stavův království Českého a markrabství Moravského těch, kterýž tito a btev Pána Krista přijímají pod obojí spůsobou, ... a téhož leta vytištěni a vudce vydáni*. Původní tisk se sice také nedochoval (*Knihořpis* č. 835), ale jeho text je známý, přede- vším z historických pramenů.

Nová městská rada vyhlásila 11. května 1523 „Vypověď“ čili „Dekretum“, jež přiná- šela oficiální vyklad *Artikulu hromičného sjezdu*, podtrhovala zachování snášelivosti korání obyčejných procesů a užívání latiny v mešní liturgii, a jmenovitě nařizovala, aby- jakékoli traktáty v českém jazyce psané byly podávány administrátorovi a konsistoři k ohledání, a bude-li v nich nalezeno co bludného, aby se zanzazilo jejich vydávání na veřejnost. 17. května byla „Vypověď“ předložena pražskému krěžstvu s požadavkem, aby jí slibilo zachovávat, nechce-li být vypovězeno z města. *Artikuly hromičného sjez- du* byly 31. října zrušeny a nahrazeny *Artikuly novými, raženi starotraktávnitického* (viz též *Knihořpis* 835–836).

Avšak pozoruhodné je, že další české radikální pokusy o zákonné uznání a osa- mostranění novotraktávnismu se ještě dlouho vracely k *Artikulu hromičného sjezdu* z roku 1524, přihlížely k nim a navazovaly na ně, až už šlo o usnesení sjezdu strany z pohledu z roku 1531 nebo o některé pokusy Milimánkovy z roku 1543, až koneč- ně po občinnou přípravu vyhovujícího znění společné České konfese, dovršenou roku 1575.¹²

Pokud šlo o reformaci římskokatolické církve, je třeba rozlišovat význam slova „katolický“, pocházející z řeckého „katholikos“, což znamená „všeoobecný“, a v tom smys- lu ho používali i „nekatolíci“. Jestliže si její příslušníci církve s římským papežským centrem, byla to výzva k boji: hlavní požadavek českých utrakvistických knižníků přístup laické veřejnosti k celé bibli, a to i v soukromí, nejen k pouhým vy- řazeným z bible, čteným při bohoslužbě v kostele. S tím ovšem souviselo umění číst, nevykalo se to hned „všech, ale i horní vrstvy třetno, městského stavu – právě ten dokonce inicioval vytištění celé bible. Po dvou biblich vytištěných už v 15. století, jež vyšly v individuálních tiskárnách, *Bibli pražské 1488* a *Bibli kuthoforské 1489*, máme autentické doklady, že třetí českou bibli z roku 1506 (*Knihořpis* č. 1097) dali vytišknout v italských Benátkách u Petra Liechtensteina (Coloniensis Germani) Jan Hlavsa, Vác- lav Šova a Burian Lazar, měšťané Starého Města pražského, svým nákladem. Jsou v ní jmenováni, jako i čeští korektoři, Jan Henrych z Žateče a Thomáš Molek z Králové Hradce, „muži pobožní a vysoce učení“. Byla to, jako i pře, bible zakládající se na výhledě, ale přijímala i církve římskokatolická, protože vyšla dříve, nežli roku 1517 začal působit přední kazd Martin Luther. Další tisky celých českých utrakvistických biblich pokračovaly pak soustavně až do bible z roku 1613, kterou vytiškl Samuel Adám z Měslavína (*Knihořpis* č. 1106) a vybavil ji dedikací a předmluvou, jež oslavily vyná- jez knižstka a jeho zaslulhy: „To pak umění impresorské jistě a upravdě ne tak z bys- resti vřpu lidského, jako zvláštním oparováním a doporodím Božím od Boha světu rest darováno, aby se již knižny nepsaly, ale tlačily, a to takovou snadností a rychlosti, aby od jednoho člověka za jednu hodinu víceji bylo vytlačeno, nežli od někoého nebo od mnohých za celý rok vypřáno. Z toho pak tak podivného a nového kniž psaní žád- ný vypraviti nemůž, jaká jest následovala v církvi i v školách proměna. Pravá Philo- sophia rozkvela, Barbaries padla, tuhá a mocná tyranství Antikristovému se učinila zahuba. Neboť se tudy silnice pravdy evangelistické otevřely, tu knižy objoňo Zákonu a na ně mužů mnohých vysoce učených vykladové, a jiné knižy znamenité ve všeli- kých jazycích se publikovaly a v rukou lidských nalézaly, tak že již všickni, kteří jen čísti a říákou plnost přičinili chtějí, muž, ženy i děti, učení pravé od bludného a mod- lářského rozoznati mohou.“ Tyto Samuelovy úvodní texty jsou dnes velmi vzácné, ne- boť byly z většíny zachovány exempláři pochopitelně vytrženy.

O by, kteří ještě neuměli číst, bylo také postaráno, neboť se s těšnou knihou sezná- mli poslechem. K tomu se vyjádřil Melantrich ve své předmluvě k čtenář v prvním vydání své bible z roku 1549 (*Knihořpis* č. 1101) na straně A 2b takto: „Tolikéž i puřkřiv [= interpunkce], na kterýchž téměř nejvíc záleží, těch jsme s plností a velkou bedli- vostí šetřili, aby v svých místech náležitých slušně, pro snadší Písmu vyznání, kla- deni byli. Nebo když se toho nešetří a ti puřkřivé (jačž pak kol) nemistrně se a ne

12 Mřřm Boharčová: Na dekní další čísti *Knihořpisu*. (S exkurssem o nové nalezeném tisku Pavla Oliv- eského – reaktury Martina Hanka (?) z roku 1549). In: *Lisť /filologick*, 87, 1964, svazek 2, s. 399–404. – 132: Počátky beutenského novotraktávnismu a otázka právní Pavla Olivetského. In: *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C, sv. XI, 1966, č. 4, s. 121–139.

i studijní zkušenou. Ani jednora bratrská nebyla bez přátelských osobností tehdejšího humanistického a reformačního světa, a učitel jejich mladých theologů se stával nejvýznamnější profesori universit nejen luterských, ale i kalvínských, kdežto lutherský i český jazykový základ k svému dalšímu zahraničnímu studiu si tyto studijní přinášívali velice těsně o kvalitě vyučování ve svých školách, a velmi uvážení i úspěšně získávali mládež z významných českých, především slechtilských i nekatolických rodin. Mezi cizinou a Moravou proudila značná výměna odborné literatury, přinášena studenty i získaná výměnou mezi humanisty, kteří se leckdy osobně nese- tkali, ale znali se prostřednictvím své vzájemné korespondence. Blíží známosti z po- bytu cizinců u nás, a naopak našich vzdělanců v cizině, přinášely často trvalé vztahy. Nejméně do roku 1621 vyšlo v českých tiskárnách alespoň jedním spisem 264 zama- noutých autorů, z nichž 50 patřílo antice a ranému středověku, ostatní 15–17. století (Mezi nimi bylo jen 13 zahraničních jezuitů).

Jednotlivých spisů včetně recídi a rozličných aktualit se do českých zemí dostalo do roku 1621 celkem 670 děl (z nichž se 102 nezachovalo). Asi 240 z nich bylo přelo- ženo z latiny, 260 z němčiny, asi 10 z polštiny a několik málo z italštiny, francouzštiny a řečtiny.¹⁵

Jako do jiných zemí, šli se knihtisk také do Čech, země sousední. Několik tiska- řů, kteří se zde usadili, někdy i oženiili a zcela asimilovali, mělo výhodu dobře znalosti německého jazyka, čili širší možnosti svého tiskářského a vydavatelského repertoáru, a tím i možnost zahraničního odbytu. Musíme si však uvědomit, že i tiskaři domácí- ho původu, vesměs vzdělanci, upravenou v impetu své jímno podle řeči, v níž kniha nebo publikistika vyšla. Toto příprušobení někdy překrylo i jejich jméno původní. Na- příklad Jiří Černý z Černého Mošnu (což byl přídomek) se podepsal zdomácněli Nigrin z Nigropomru.¹⁶ Mikuláš Štěrba (přezdívaný 1498–1513), původem Slovák, k nám přišel z Krakova, kde studoval.¹⁷ Jan Peck, původně Hans Ulbeck (čikradentě Beck) po- cházel ze Schwabachu, působil v Norimberku u Hieronyma Hölitzela, spolupracoval tam také s píseňským humanistou a později radním Janem Manhanem Fenclem za jeho pobytu v Norimberku, potom Peck přesídlil do Plzně, oženiil se tam a tiskl v le- tech 1526 až do své smrti 1531.¹⁸ Čech Jan Had (Colibert) pracoval původně u norim- berckého tiskáře Friedricha Reypuse, oženiil se s jeho dcerou Kunhutou, ale protože po- četelnově smrti nemohl získat jeho tiskárnu, neboť Reypus měl mladého syna, musil hledat práci jinde a přesídlil roku 1536 do Prahy. Zemřel roku 1543 a jeho žena Kun- huta (Kunka) se provdala za Jana Kantora Hada, mla a syna Václava, ale vedla praž- skou tiskárnu po smrti svého druhého manžela roku 1572 sama až do roku 1587, kdy

zemřela.¹⁹ Michal Peterle pocházel z Annabergu, vyučil se v Lipsku a v Norimberku zasloužil v Praze významnou rodninou tiskárnu, v zahraničí prosil zejména ilustrace- má i mezinárodním politickým aktualitám.²⁰ Jan Šuman (Schumann) přišel do Prahy ze Saska.

Největší spolupráci pěstovali čeští autoři i tiskaři s Norimberkem. Z doby prvo- tisků vzpomínáme alespoň na okolnost, že *Kulmhorská bible* z roku 1489 si pro své ilustrace vzala jako vzor *Kobergerovu biblí* z roku 1483; tyto kopie dopadly ovšem mnohem neúspěšně nežli jejich předloha. V roce 1511 se Mikuláš Klaudivanovi jako zastupci jednoty bratrské podařilo dát vytknout u Hieronyma Hölitzela bratrskou la- tinskou korespondenci biskupa Lukáše Pražského *Apologia sacre scripturaz*, ačkoli nedlouho předtím, anebo právě proto, že roku 1508 vyšel v Čechách takzvaný svatojirubský mandát, který prohlásil jednotu bratrskou za kacířskou sektu a byl v průběhu let ně- nekdy obnovován. Krom toho byly v Norimberku vytištěny i jiné české publikace, nežádoucí cenzurnímu úřadu, norimberské mestské radě. Měla z nich ma- lou radost až 13. 1. 1518 české tiskárny zakázala: „U všech knihtiskářů zastavit a zaká- zat, aby v českých svatech už vůbec nic neiskl, ani pod trestem Rady.“²² A 6. 2. 1518 v jejím protikolu zaznamenáno: „Fritzu Reypusovi se dovoluje, aby jednomu Čechu- vi mohl vytknout Hainrichmanovu latinskou gramatiku, ale aby tam nebylo přiml- čeno žádné české slovo.“²³ Nicméně, norimberská tiskárna raději tiskovali trest, než aby přetvářeli o zahraniční obdy svých výrobků. Ostatně, roku 1525 se Norimberk připojil k reformaci, takže spolupráce s Čechami mohla pokračovat a vypomáhat jim nadále v zakázání tisíců po mnoho let. Uvedme jen Husovu a Jakoubkovu českou *Posillu* v letech 1563 a 1564, která v Čechách vytištěna býti nemohla (*Krihops* č. 3261 a 3262, a jejich novy zlepeny záznam Bedřichy Wižďalkové byl uveřejněn v *Dotáčech ke Kri- hopsu* v Praze, Národní knihovně, k písmenu D–J, na stranách 137–140.)

¹⁵ Mirjam Boháčová: Das Verháltnis der tschechischen und fremdsprachigen Drucke in Böhmen und Mähren vom 15. Jahrhundert bis zum Jahre 1621. In: *Gutenberg-Jahrbuch* 1968, s. 108–116.
¹⁶ Viz poznámku 1.
¹⁷ Mikuláš Bakalář Štěrba, *Stádie a materiály o životě a díle slovenského profodaktera v Plzni*, Vedecký ústav pedagogického ústavu, recenzenti Jan Čaplovič a Josef Harásk, Bratislava, Slovenská akademie vied 1966. – Recenzent Mirjam Boháčová, In: *Jazykologický časopis* 90, 1967, svazek 4, s. 420–424.
¹⁸ Mirjam Boháčová: Norimberský a píseňský tiskár Hans Ulbeck. In: *Casopis Národního muzea K pokřídání vědy*, ročník 1976, č. 3/4, s. 207–227. – Tisk: Česko-německé konference pro klupec 1976, č. 3, s. 117–118.

¹⁹ Mirjam Boháčová: Hayd – Haden – Had: Tři jména jednoho tiskáře? In: *Bibliotheca Strahovensis* 1, 1995, s. 77–106 (s ilustracemi). – Václav Bok: Poznámky a doplnky k produkci pražské tiskárny Mi- chala Peterle staršího a Michala Peterle mladšího (1562–1593). In: *Bibliotheca Strahovensis* 5, 1997, s. 125–135.
²⁰ Pavlosch Knodl: Michael Peterle, přední pražský divoeyce a tiskár 16. století. In: *Bibliotheca Strahovensis* 1, 1995, s. 107–133 (s ilustracemi).
²¹ Biblí Slavica. Herausgegeben von Reinhold Ojesch und Hans Rohle unter Mitarbeit von Friedrich Scholz. Serie 1: Technische Bibeld, Band 2: Kutenberger Bibeld / Kulmhorská bible. Facsimile. Mit einem Vorwort von Franzisk Kardinal Tomášek. Kommentar von Vinádir Kovs, F. Karel Seisler, Emma Ubrinková, Ferdinand Schönlungh, Peterborn, München, Wien, Zürich 1989. – Band 3: Kralizer Bibeld / Kralická bible. Facsimile. Mit einem Vorwort von Václav Havel. Kommentar: Mirjam Boháčová, Emanuel Michálek, Jan Heller, Milan Balaban, Ferdinand Schönlungh 1995. – Rediert k Seisleru Biblí knalick: Martin Prádky: Der Paderbomer Nachdruck der Kralizer Bibeld. In: *Acta Comeniana. Internationalis Revue für Studien über J. A. Comenius und Ideengeschichte der Frühen Neuzeit*, Praha, Bibliotický ústav AV CR, 12. XXXVII, 1997, s. 312–324.
²² 1857 allen buchtürkten abstellen und verpicken. In: *Böhmischen geschung gar nicht zu lassen, 23* gütlich Peupus ist zugelassen, das er einem Behaim die grammatische hantwärtlich drucken lassen mög in latein, doch das kein Behaimisch wort wer dirrigemigt? Viz Mirjam Boháčová: Die Anfänge der Programmatischen Zusammenarbeit zwischen Nürnberg und Böhmen. In: *Gutenberg-Jahrbuch* 1976, s. 147–155. HENRICHMANN VIZ *Krihops* 2938.

k stánku tvému. Nebo anjelem svým přikázal o tobě, aby tě ostříhali na všech cestách tvých. Na rukou tě ponešou, aby neuznali o kameni nohy své. Jestli pravda, že to, což Satan ku Pánu Kristu mluvil v Písmě se nachází, ale cožem dobře a pobožně povědíno, toho tento neslechnutý podvodník k smyslu svému a bezpochybnému nářčí. Nebo Duch svatý v žalnu vlastně mluví o těch, kteří v povolení Božím stojící, chodí po cestách svých, to jest od Boha vyspovědí a řízených, ale Satan pro svůj fetiš dříve se iluzi, zaslíbení to na všecky věci láhne, a nejvíce tím je přehlasnití usiluje, kteřížto buď bezbožnou důvěrou aneb nějakou drží žádostí podlehnutí jsouce, v bezpochybně nezdravěném mysli a všechně se vydávají. A aby svůj umysl snázěji zakryl, falešně Písmu přivedl a svou neslechnutou chybnost na slova (i po všech cestách svých) jím vě vypustil. Nebo ani Otce nebeský Krista Pána k tomu nepovolal, ani se sama jeho nebyla, aby se dala s makovice chránové spouštěti, aneb jiné záznaky, ne bezpečně a neuzičné na odly a schůdku, co nějaký kejklář činil, a tudíž své moci a slávy božské dokazoval. Z té příčiny věrným bedlivý pozor mluví nářčí na tento příklad, aby, když se proti nim něco z Písem svatých přivozilo, ne hned se lekali, ne hned pojednou literami Písma oči sobě zalpiti dopouštěli, ale raději, poněvadž Slovo Boží ne na literách, než na smyslu pravém záleží, všecko plně zpytovali, všecko rozvažovali, rozsuzovali, všecko zkoušeli, a příkladem oněh Bernenských do Zákona Páně dohlédli, jestli to tak, jakž se přímo přemluví k těmto obšírněji se vypравuje. Když se jiná chová, toho Satan svým vprným křemsem a skrže své nástroje velmi snadně oklamá, podvede, a pravdy sveđe a v bludy uvede.

A 4a
A poněvadž pak Satan vždycky jest sobě podobný, a rozumně tomu, že již konec blizký, kralovství jeho nastává, řečto nezdravěných a posledních k mnohém více nežli kdy prvé takové své vlastní křemse skrze přírodní k tomu holomky a nástroje církvi Boží provozuje, všecko učení křesťanské divyře převrací, zmiřá, přeměťá i v podobylost uvede usiluje, a v tom neslechnutě přeseverí svým zástěry Písem svatých, jednáč s přidáváním, jednáč s ujmáním, jednáč s proměňováním, ale vždycky s převracováním pravého smyslu nářčí, mesně užívá, že mnozí z věrných, zvláště sprostnějšího a nezbežní v Římském křesťace a slyšejíce odpory a hádky z strany náboženství, na nemalou počtybnost a zvlákní u víře přičítají. I aby v tom také nedostatku lidu Božím a věrnému nějaké písmá pomoc učiněna byla, jeden učení a pobožný člověk na všecky podstatné otázky předních a hlavních arykuliv náboženství křesťanského dostatečně odpovědi z svatých Starého i Nového zákona s nemalou prací sňledal a sebral, a ty pod každou rozšárně a rozumně podepsal, rozdělivno obě otázky i odpovědi, na toje knihy, z nichžto v první vysvětluje tuto otáčku, jest člověk spocárku od Boha stvořen bý, a kudy na takový pád a zřádu přišel, přičemž také vykládá se zákon Desatera Božího přikázání. V druhé knize vyvěřuje, od koho a jak jest člověku z takového zlého spoznáno, když se vysvěřuje, je víra obecná křesťanská, obsažená v Sřešení a Vyznání apoštoliském. V třetí knize ukazuje, čím se člověk vykupuje svému za takové dobrodiní povinné odpalčeti má, a přitom o modlibě a díky činění. Na křesťáckých řečch otáčkách summa všeho učení křesťanského záleží. // Takové pak toje knihy já z latině řeči v jazyk náš český přeloživ, pro čest i slávu Boží předně, potom i pro vzde-

láni věrného lidu v církvi českých, na svůj náklad vyristnouti jsem dal, a pod svým starožním jménem Vašich Milostí, urození páni, paní bratři Slava, tové mně laskavě příznivi, jakožto věrných náslodovníkův čistého náboženství, a majících srdcech uhost na počtění Jozefovým, na svělo vydal, umyslem a dobřím a upřímním, v té listé naději, že toto má služebné ohlášení k Vaším Milostem laskavě ode mne přijíti a mne s touto mou prací porušena sobě míti ráci. Pán Bůh všemohoucí, dávec všeho dobrého, ráčiz jí sám zehnat, aby k tomu konci, pro kterýž jest v celé upřímnosti předsvezata, jednomu každému z věrných k spaseu jeho prospěšně sloužiti mohla. Amen. Dán v Praze, pátého dne měsíce dubna, léta M.D.XCI.
Vaším Milostem volný k službám Daniel Adam z Veloslavna.

63a - G 4a: Předmluva k věrným a pobožným Čechům, zavýrající v sobě užičné náučení, jak by se tohoto věku v rozrzhlostech a rozmíškách o náboženství a víru ctovati, kterým způsobem jisté pravdy vhlédvati a přímou cestou k ní přijíti máti. [Bez podpisu.]
Jedle mne tento předmluva Adamova, nanečtyř ji mohi přeložiti, což v dediaci říká na A 4b nazývá dlo na „toje knihy“.]
V 63b/1592
gentling, Heinrich

Na itinerarium sacrae Scripturae, to jest, Putování svatých, Na všecku svarou Bibli obójho Zákona, rozdělené na dvě knihy. První kniha zavřít v sobě všecka putování a cesy svatých a Bohu milých ocův, patriarchův, soudcův, králův, kníž, protokřtův a některých pobožných lidí, spocíhané na míle obyčejně německé a české, s vyspáním zemí, krajův, měst, řek a vod, hor i údolí, o nichž se v Písmě zmiňka činí, a vlastním vyložentím slov aneb jmen jejich židovských i řeckých, misly i s doložentím smyslu duchovního. Nazad přídáno jest Vysvětlení na knihu Iozue o rozdělení aneb rozlosování Země svatě mezi dvanáctero pokolení Izraelské. A jiný Traktát o mincích a měřácích, kteréž se v Písmích svatých připo- mínají, to všecko vydáno v jazyku německém od M. Henricha Buntinga, faráře v Granově, a nyní v českém, od M. Daniele Adama z Veloslavna. Léta Páně M.D.XCII. / = 1592. //

10b insignia illustris et per antiquae familiae baronum a Žerotina.
Náscenie dtevoževový zde kolorovaný, plný znak Karla z Žerotina v oválné vavřínové karm- a polcích stranách listy z typografických znamének, nahore ornamentální linka s dětskou hlavou, pod orbem básni:

Ut regum diadema decus, rexque ipse Ierarum
Stemma leo exornat gens Žerotina tuum:
Sic Žerotian unus gentem supereminet omem
Carolus, et bellii magnus et arte togae.
Petrus Capella ab Eibing. //

vyšší latinskému a německému rozuměli a rozumějí, ti věci těch z křesťan-
ských autorův lepší vědomosti nabývatí mohli, ponečavž nejdříve i nově
psali, a punulice do těch krajin, všecko s pilností zaznamenali, což tam
našli, aneb očima viděli. Tuto jejich jmenovatí nebudu, ponečavž podob-
němu jejich málo níže v Registrum autorův z nich kniha tato sebrána
Ale však, die sprostého zdaní mělo (nebo proti soudu jiných, ně-
kým) všecky ty a takové Irackdy, budto latinské, německé aneb české v
se Země svatá a město Jeruzalém vypisuje, mnohými přičtenými přeloženými
knihy, kterouž M. Henricus Buringus, kazatel slova Božho v kněžstevní
švédém, pod titulem latinským *Itinerarium Sacrae Scripturae*, a německým
sebuch, to jest Putování aneb Cesty svatých a Bohu milých lidí, o nichž Pán
obojoho Zákona Božho zmínku činí, v jazyku německém před několika lety
světlo vydal. Nebo v té knize své vypsal nejprve a spočítal na míle, a
cesty a pouť, kteréž za Starého zákona ovšem svatí praví otcové, pamínat
soudcové, králové, knížete a proroci, na Nového pak zákona Jozeř, Pán
na světě pracně vykonali. Potom, ačkoli nerozumím, aby sám osobně tento
Itinerarium v Zemi svatě být a ji prohlíjeti měl, však, což jím pobožní a víry hodní
a putovníci v svých spisích zaznamenali, to on rozšátl a bedlivě z nich vybral
a čisťm pořádkem přepomenul místa všecka a města, hory, lesy, pahoby, údolí
poroky, jezera, řeky a cožkoli k chorografi z potřeby náleží, z starých i nových
sčítaných vypsal, rozličenými a uštěnými Historiemi doplnil, a pěkně // vy-
řkl, aby to vše neotliko církvi Boží k snadnějšímu výrozumění Písma
užitečně sloužiti mohlo. Tedy, ponečavž v Písmích svatých mnohá se nacházejí
slova hebrejská i řecká, jimž čtenář těch dvou slavných jazykův nepovtom
nerozumí, a tudý nemalou překážku mává při čtení Písma Božho, sta-
žli se také i k tomu, aby na vlastní jména, budto osob aneb míst vlastně
aby jim každý rozuměl a tudý lepší chuti a horlivost ke čtení nabýval. Čte-
kdež se třetí mohlo, i allegori střičně došel, aby čtenář neotliko historé-
ale i duchovní smysl a tajné figúrou zasvětené významání k světu v pomoc
nosť vzdělání a u víře posilnění obrátiti uměl. Nebo ponečavž všecken Starý
zákon na Krista patří, a s ním byl pravdy a světa svatého evangelium, jak-
vati, kterak Mojžíš a proroci nejsou odporní Kristu a jeho apoštolům, ale že
vše, což se při konání spasení našeho od Krista dalo, prvé dávno u
lidu Izraelském slovem i svatostmi, oběmi i jinými Zákonními řád-
a předukázáno bylo. Pročž i Kristus o sobě vysvětlil, že nepřišel rušit
kona, ale naplnit. A Židům chlubícím se Mojžíšem a proroky pověděl, že oni
svědectví o něm vydávají. Naposledy i toto má zvláštní kniha tato, že jsou
přidány Tabule geografické, v nichž se maluje a čtenář před očí staví neotliko
země židovská, jakáž byla za Kanaanjských, před rozlosováním mezi dvana-
ctero pokolení Izraelské, i potom a za času Krista Pána, s poznávacím
míst a měst, na nichž svatí putovali, ale i všeho Okřesku zenského a každé kře-
ky jeho, totiž Evropy, Azie i Afriky, jest vymalován i kontřekt svatého města
i chrámu Jeruzalenského a díla jeho, což jistě k srozumění těch věcí a His-
ti, kteréž se v Písmích svatých i v knize této přívovují, náramně jest potřebné.

(5a) vyší latinskému a německému rozuměli a rozumějí, ti věci těch z křesťan-
ských autorův lepší vědomosti nabývatí mohli, ponečavž nejdříve i nově
psali, a punulice do těch krajin, všecko s pilností zaznamenali, což tam
našli, aneb očima viděli. Tuto jejich jmenovatí nebudu, ponečavž podob-
němu jejich málo níže v Registrum autorův z nich kniha tato sebrána
Ale však, die sprostého zdaní mělo (nebo proti soudu jiných, ně-
kým) všecky ty a takové Irackdy, budto latinské, německé aneb české v
se Země svatá a město Jeruzalém vypisuje, mnohými přičtenými přeloženými
knihy, kterouž M. Henricus Buringus, kazatel slova Božho v kněžstevní
švédém, pod titulem latinským *Itinerarium Sacrae Scripturae*, a německým
sebuch, to jest Putování aneb Cesty svatých a Bohu milých lidí, o nichž Pán
obojoho Zákona Božho zmínku činí, v jazyku německém před několika lety
světlo vydal. Nebo v té knize své vypsal nejprve a spočítal na míle, a
cesty a pouť, kteréž za Starého zákona ovšem svatí praví otcové, pamínat
soudcové, králové, knížete a proroci, na Nového pak zákona Jozeř, Pán
na světě pracně vykonali. Potom, ačkoli nerozumím, aby sám osobně tento
Itinerarium v Zemi svatě být a ji prohlíjeti měl, však, což jím pobožní a víry hodní
a putovníci v svých spisích zaznamenali, to on rozšátl a bedlivě z nich vybral
a čisťm pořádkem přepomenul místa všecka a města, hory, lesy, pahoby, údolí
poroky, jezera, řeky a cožkoli k chorografi z potřeby náleží, z starých i nových
sčítaných vypsal, rozličenými a uštěnými Historiemi doplnil, a pěkně // vy-
řkl, aby to vše neotliko církvi Boží k snadnějšímu výrozumění Písma
užitečně sloužiti mohlo. Tedy, ponečavž v Písmích svatých mnohá se nacházejí
slova hebrejská i řecká, jimž čtenář těch dvou slavných jazykův nepovtom
nerozumí, a tudý nemalou překážku mává při čtení Písma Božho, sta-
žli se také i k tomu, aby na vlastní jména, budto osob aneb míst vlastně
aby jim každý rozuměl a tudý lepší chuti a horlivost ke čtení nabýval. Čte-
kdež se třetí mohlo, i allegori střičně došel, aby čtenář neotliko historé-
ale i duchovní smysl a tajné figúrou zasvětené významání k světu v pomoc
nosť vzdělání a u víře posilnění obrátiti uměl. Nebo ponečavž všecken Starý
zákon na Krista patří, a s ním byl pravdy a světa svatého evangelium, jak-
vati, kterak Mojžíš a proroci nejsou odporní Kristu a jeho apoštolům, ale že
vše, což se při konání spasení našeho od Krista dalo, prvé dávno u
lidu Izraelském slovem i svatostmi, oběmi i jinými Zákonními řád-
a předukázáno bylo. Pročž i Kristus o sobě vysvětlil, že nepřišel rušit
kona, ale naplnit. A Židům chlubícím se Mojžíšem a proroky pověděl, že oni
svědectví o něm vydávají. Naposledy i toto má zvláštní kniha tato, že jsou
přidány Tabule geografické, v nichž se maluje a čtenář před očí staví neotliko
země židovská, jakáž byla za Kanaanjských, před rozlosováním mezi dvana-
ctero pokolení Izraelské, i potom a za času Krista Pána, s poznávacím
míst a měst, na nichž svatí putovali, ale i všeho Okřesku zenského a každé kře-
ky jeho, totiž Evropy, Azie i Afriky, jest vymalován i kontřekt svatého města
i chrámu Jeruzalenského a díla jeho, což jistě k srozumění těch věcí a His-
ti, kteréž se v Písmích svatých i v knize této přívovují, náramně jest potřebné.

Nebo geografická aneb chorografická, jakž o tom učení smysli a zkušeni ukazuje,
anež oko jest každé pravdivé Historie po chronologii, to jest po vypsání času
ales bez křetozho, což se s Historiemi Písma svatých obrátí, jest jako jednooký,
atomu, což tře, nahlíž doje a dokonale rozumět nemůže. Jest v Novém záko-
ně doloženo jest i Tabule Putování svatého Pavla apoštola poňaný nejvíce prac-
no, kterýž v evangelium Kristovu nad jiné apoštoly mezi poňany nejvíce prac-
a za tou přičinou putoval, tak že všecku téměř Azii nasikaze prošel, mno-
ho ostrovy v moři Prostedzemním a Velikém navštívil, až se i do Evropy a do
Říma i do Hispanie dostal. Z čehož se na rozum dávt, jak se v brzkém času
do apoštolské moci téměř po všem světě rozšířilo a s jakým prospěchem přá-
evangelium svatě téměř po všem světě rozšířilo a s jakým prospěchem přá-
Kristovy přivezení. Nebo ačkoli putování a cesty svatého evangelium vyslal, v této
knize vypsal se nemohy, proto, že jich svatý Lukáš v historii své apoštolské
nepoznamenal, však nicméně sary cesty svatého Pavla parně to vysvětliti,
což David duchem prorockým o rozšíření křesťovství Kristova v Žalmu napsal, že
mu Bůh Otce dal národy za dědicství, a končiny země za vladání jeho. Nebo
dříve čtyřiceti let po vstoupení Syna Božho na nebo, takměť všecken okřesek
země učení Kristovým naplněn, a všickni národové parně jeho podmaněni,
od málo kolikas sprostých, nepatrných a neúčasných rybářů, kteřížo vyšeďe
Jeruzaléma, z lidu všechných jazykův národům obyčejného a zavřeného, prošli
všecky krajiny až do Hispanie, anobž až do nejzadnější Indie, smrt Spasitele
našeho nevčinou za hřady lidského pokolení, a v té smrti hříchův odpouštění
z mlosti a darom, spasení a život věčný, proti rozumu a moudrosti světa zvě-
ruje, a smrt také s ochotou a veselí pro něho podnikajíce. Čehož svědkové
i dnes mnohé i v nejdaších končinách krajiny, k nimž síť žádá moc lid-
ská přispnu mti, ani jich sobě v služebnost podrobiti nemohla, kteřížo však
až posavád Kristu slouží a jméno jeho vyznávají.

(5a) vyší latinskému a německému rozuměli a rozumějí, ti věci těch z křesťan-
ských autorův lepší vědomosti nabývatí mohli, ponečavž nejdříve i nově
psali, a punulice do těch krajin, všecko s pilností zaznamenali, což tam
našli, aneb očima viděli. Tuto jejich jmenovatí nebudu, ponečavž podob-
němu jejich málo níže v Registrum autorův z nich kniha tato sebrána
Ale však, die sprostého zdaní mělo (nebo proti soudu jiných, ně-
kým) všecky ty a takové Irackdy, budto latinské, německé aneb české v
se Země svatá a město Jeruzalém vypisuje, mnohými přičtenými přeloženými
knihy, kterouž M. Henricus Buringus, kazatel slova Božho v kněžstevní
švédém, pod titulem latinským *Itinerarium Sacrae Scripturae*, a německým
sebuch, to jest Putování aneb Cesty svatých a Bohu milých lidí, o nichž Pán
obojoho Zákona Božho zmínku činí, v jazyku německém před několika lety
světlo vydal. Nebo v té knize své vypsal nejprve a spočítal na míle, a
cesty a pouť, kteréž za Starého zákona ovšem svatí praví otcové, pamínat
soudcové, králové, knížete a proroci, na Nového pak zákona Jozeř, Pán
na světě pracně vykonali. Potom, ačkoli nerozumím, aby sám osobně tento
Itinerarium v Zemi svatě být a ji prohlíjeti měl, však, což jím pobožní a víry hodní
a putovníci v svých spisích zaznamenali, to on rozšátl a bedlivě z nich vybral
a čisťm pořádkem přepomenul místa všecka a města, hory, lesy, pahoby, údolí
poroky, jezera, řeky a cožkoli k chorografi z potřeby náleží, z starých i nových
sčítaných vypsal, rozličenými a uštěnými Historiemi doplnil, a pěkně // vy-
řkl, aby to vše neotliko církvi Boží k snadnějšímu výrozumění Písma
užitečně sloužiti mohlo. Tedy, ponečavž v Písmích svatých mnohá se nacházejí
slova hebrejská i řecká, jimž čtenář těch dvou slavných jazykův nepovtom
nerozumí, a tudý nemalou překážku mává při čtení Písma Božho, sta-
žli se také i k tomu, aby na vlastní jména, budto osob aneb míst vlastně
aby jim každý rozuměl a tudý lepší chuti a horlivost ke čtení nabýval. Čte-
kdež se třetí mohlo, i allegori střičně došel, aby čtenář neotliko historé-
ale i duchovní smysl a tajné figúrou zasvětené významání k světu v pomoc
nosť vzdělání a u víře posilnění obrátiti uměl. Nebo ponečavž všecken Starý
zákon na Krista patří, a s ním byl pravdy a světa svatého evangelium, jak-
vati, kterak Mojžíš a proroci nejsou odporní Kristu a jeho apoštolům, ale že
vše, což se při konání spasení našeho od Krista dalo, prvé dávno u
lidu Izraelském slovem i svatostmi, oběmi i jinými Zákonními řád-
a předukázáno bylo. Pročž i Kristus o sobě vysvětlil, že nepřišel rušit
kona, ale naplnit. A Židům chlubícím se Mojžíšem a proroky pověděl, že oni
svědectví o něm vydávají. Naposledy i toto má zvláštní kniha tato, že jsou
přidány Tabule geografické, v nichž se maluje a čtenář před očí staví neotliko
země židovská, jakáž byla za Kanaanjských, před rozlosováním mezi dvana-
ctero pokolení Izraelské, i potom a za času Krista Pána, s poznávacím
míst a měst, na nichž svatí putovali, ale i všeho Okřesku zenského a každé kře-
ky jeho, totiž Evropy, Azie i Afriky, jest vymalován i kontřekt svatého města
i chrámu Jeruzalenského a díla jeho, což jistě k srozumění těch věcí a His-
ti, kteréž se v Písmích svatých i v knize této přívovují, náramně jest potřebné.

sliněší byvá. Mnohé věci spatřil jsem v putování svém, a spofádán řečí mými jest umění mé. Množstvíkrát až k smrti v nebezpečnoství přišel, vysvobozen jsem skrze ně. Ne každý pak vyjeda z vlasti své, a proležáše cizí národy, odchází těch užitek, kteříž tuto mudrce vyřídí. Mnozí zajisté vandrují, toliko co ma a pro oči, aby od mnohých věditi byli a mnoho viděti, divaje se na ty, kteříž doma dosti mají a pro něž není potřeba daleko vandrovati. O takových napsal poeta, že jedouce za moře, pověří mni, a ne myslí. A předkové naši měli se připojit mořem, kteříž z peregrinací své vlašské, francouzské aneb hispánské toto přišlo. Když hus za moře zalezl, přilete zase, předece husi dšstvá. K čemu toliko nemavne mřavy, neobvyčejně obyčje a nespisobně spisoby v tvojí, ve v posudích přinášejí, jako by se o tom nasobval snažili, aby jiných národůve se domá i jiné krajany své tím nakazovali a nakvařovali. Nic tuto nedim o řech, v doběm, ale v zlem, ne v čnosti, ale v nešlechtnosti následovali, a navráce kteříž ze Vlach s nezdravým žaludem, s přezným měšcem a zlym svědomím domu přijdeji. Ale peregrinaci a vandru Vaši Milosti jaký byl konec a cí, to sem skutek již poněkud vysvětluje, a dá mly Pán Bůh, časem svým s větším prořechem a pochvalou naši milé Vlasti i obecného dobrého vysvětlovati bude.

Druhé, proto jsem práci tuto svou jmenú Vaši Milosti připsal, aby skrze orobu Vaši Milosti, v mnohých zemích známou, přičina dána byla i jiným z národu českého k lepší známosti umění *geographiae* a *chronographiae*, kterého již mezi jinými není poslední, ale každému člověku velmi užitečné a potřebné. Nebo ponevadž tento obšířek zemský pro lid svojen jest, a lidem k obvodu oddán (jakž David v žalmu CXV. /v. 16/ svědčí, že nebesa jsou Hospodinova, zemi pak že dal synům lidským, a ne každý ho projiť a naskrze zvanouti může, kerak nemá užitečné a rozkošné býtí člověku těsti takové knihy a hřečeti na Tabule, procházeti se po zemi očima myslí své, a z toho velikost její, dalekost, širokost, prostřanost, předivnou krásu, nevymluvnou uslechlost, a správnost, a vedle těch věcí i Svořítale jejího Boha dástoješství, velebnost, moc a moudrost poznávati a spatřovati.)

Třetí, že ačkoli v daru Božho několikem řečí mnoho svou přirozenou, umění rčíte, však proto za český jazyk se svyden a knih dobrých našim mateřským jazykem sepsaných a tisknutých pompovati, a za ty, že by neohodné býti, čítati souditi neráčíte. Nacházeti totiž nětko málo latinou, vlašinou aneb německou ustra sobě propiláče, i hned českého nic dšti, ani kněží českých v svých sbírkách, ohtěkách mti nechtějí, obávajice se, aby lejklím, jakož říkají, podobni nebýli, anobiz za hanbu sobě to pokládají, když knihy české kupovali a čili. Taková domnělč hanby se bojice, v opravdovou upadají, když ani cizích jazykův, //intž se dobře nevyučili, dokonale povědomosti nemají, ani svým vlastním, když toto největší potřeba, mluvití nemohou, a naposlady na to přicházejí, že žádne řeči neumějí. Odkud to jde, že přirození Čechové svůj vlastní jazyk, od Boha sobě daný, a jemuž se z děhství hned s mlékem naučili, potupují, a vzděky více sobě cizí nežli domácí dary ctuhají, nabylo by snad těžko přičiny oznámiti, ale já na tom čas vychádvati jim nemítím. Než to slychám od hodnověrných lidí, že ve Vlaších nejlépejší a nejvymluvnější muži, jak v přitěských rozmlouváních, tak i v dosti plných jednáních s lidmi učeními a sobě rovnými, nejvíce a nejraději svého přirozeného jazyka užívají, a jazykloji o tom vědí, že se z latinšského zrodil a z něho porušil, však z řídka lajně mluví, leč vidí, že ten, s nímž činiti

mají, vlašky neumí. Odkudž ji to dobře pošlo, že nejlepší a nejúčtečnější knihy, latinské i řecké, ve všeljakém svobodném a počestném umění i v historických jazykch svůj přeložené a velmi vlastně a ozdobně sepsané mají. Náštim Franouzové nic napřed nedadı, ale jakž mám správu, je převyšší, čemuž svědectví vyđati mohou, *Pularichus* a *Thucydides* v řeč jejich přeloženi. Z nichžto poslednějšího tak mnoho sobě věžli, vysoce učeny muž *Ioachimus Camerarius senior* že pro něho samotného v starosti věku svého francouzskému jazyku se učil. Pakliž kdo pispuje na přibuznost, kerouž ti národové s řečí latinšskou mají, co dí o Němčích, kteříž také přemnožství knih řeckých i latinšských do svého jazyka přeložili. Nežli pak jazyk náš český tak nespisobný aneb, jakž říkají barbarský, aby jim téměř všechny ty věci, o nichž Řekové a Latinskí napsali, ozdobně, svozumitelčně a vlastně vysloveni býti nemohly. Toho se nám toliko zosťiti a rozšířiti ředovali, a tak, kadež nejsou *Meconatus*, nejsou také *Maronus*. Ale snad to Bůh dá, že příkladem Vaši Milosti někteří se ponuknou, aby o zvelobení národu i jazyka svého opravdově pečovali, a ten škodlivý nedostatěk, škřdost a bodlivost svou napravili i nahadili.

Ty tedy obzvláštní přičiny měl jsem, abych tuto českou knihu pod jménem Vaši Milosti na světlo vydal, až i v tom se tajiti nemohu, že jsou mne v tom předevezeli mým někteří obzvláštně na mne laskaví páni a přátelé moji (jako jmenovitě pan Vaclav z Kalíšě a Otršledu, ořator český při soudech zemských a vyšších na Hradě pražském, a pan Vaclav Lavín z Otršledu, doktor a lékař pražský, kterýž také při Vaši Milosti ustanově býi ve všech peregrinacích a jízdech do cizích zemí jako věrný *Achates*;) neotliko uvrdili, ale abych s dokonáním začátku díla dospěl, nejdnou napomínali, naději mi nepochybno o Vaši Milosti uhrňvě, že toto mé, až sprostné, však upřimé a ve vši učtivosti služebné ohtěžení větčně a laskavě přijíí rčíte. V čemž, abyš se dobrodtvě nakloniti, a mne s tou prací mou sobě milostivě poručena mti rčíte, za to Vaši Milosti snažně žádám. Pán Bůh všemohoucí rač Vaši Milosti Duchem svým svatým vésti, řediti a spravovati, k své cíi a slávě a k obecnému dobrému vlasti naší Páně M. D. XCII. Vaši Milosti ke všedchnem možným službám hořový M. Daniel Adam z Velešlavna, měštkin pražský.

W.84/1592

Adriacianus, Christianus

A. Za. Vypsalni města Jeruzalema i přednější jeho. V jakémž spůsobu bylo za času Krista Pána v své celosti a slávě, prvé nežli je Kimané dokonce vybojovali a zlezali. S pliností poznamenaná jsou ta města, na nichž Pán Spasitel náš je od M. Daniele Adama z Velešlavna. Léta Páně M.D.XCII. (= 1592). //

Exemplif KNM 29 B (Grnhops 66), 2e.

Řed hrulem dřevotěz, v oválné vavřinové kartěši, plný znak Funkhu, s iniciálami G. F. Z. O. Záe je kolovoz, po stranách kartěše i na horním okraj listu je šifra sazby naznačena ornamentální šokky. /

mnohým se tam věcem o spůsobích i nespůsobích tureckých z očitého spuzen a správy lidí rozumných naučit mohli. Nám pak tohoto času, jestliže kdy předej dohlédá, abychom dobro opravovali, sdratěji a živěji ujali se věci válečných posavad žnili, nechceme-li o všecko to, což jest lidem na světě nejmilejšího a nejzávažnějšího, jako o manželky a děti, o vlasti i zboží, o vřtu i náboženství a křtce o řěa a duše, nežli bychom se nadáli přiti. A kterážto ovšem křstianů před lety čtyřiceti Augellus teno na ospalosti a nechalost křstianských ná- ležně netvorí, neřikal a toužil, ještě on tehdež tak huboko k nám nepostoupil a mnohých znamenitých pevností, zámkův i měst hrazených v Kralovství uře- ském neopanovali, ještě jsme ho podali od sebe zadržovali a jemu se, jako říkaje na cizím dně brátni mohli; jž pak nyní neoliko jest nám za humny, ale tence dvěma i okry k nám nahlédá a k tomu snažuje, abychom se s ním na svém smešti a měšti potýkali musili. O čemž není potřeba mnoho psáti, vidí na oko všickni, co se u nás, ano i u sousedů našich děje. Nic méně, bude-li Pán Bůh s námi a my s ním, žádáno nepřítel se nepojme: Svrážme v tom, které muž jest možné i v malé síle, ano i bez ruky lidské, nestěšná vojska přemoci, zahrati i pobiti, čehož příklad máme v Psmě svatém na Semnachtenbovi, kteří assyrském, jehožto vojska v obležení města Jeruzaléma anjel Páně jedné noci pobli sto osmdesáte a pět tisíc lidí, vedlé slova proroka Izaiše v kapitulo XXXI, Padne Assur od meče, ale ne meže, a meč ne člověka sřije je!; a utkali bude před mečem." Nebo Pán Bůh svny své neposluné a zpurné, když na jeho oc- covská napomenuti, na milostivé medičky a kážně nic dbáti, ani dáti nedáti, když ani hledati, ani morem skroceni a napraveni býti nemohou, mečem nei- tostných pohany přisnaji zrestává, aby do konce s tímto světem nezahynuli. A však cihve pomoci svou neopouští, zvláště když pobožní, poznajíce svouze- sílost, k němu se obracejí v pravém pokání, životů svých napraveni, a v horve modlitbě, a bezbožní proti tomu vrch nepřavosti svých doplňují, opořeni jsouce prospěchem svého štěstí, a v moc i sílu svou doufajíce, v rouhaní proti Bohu se vydávají; a pechou svou nad Boha se vypřnají, jakož takový ortel sám vypově- děl proti Semnachtenbovi skrze téhož proročka v Kap. XXXVIII, "Ponevadž se vzrůkáš proti mně, a zpouzení aneb přeca trá přišla v uši mé, dí Pán, protož tou cestu, kterouž jsi přišel." To též aby milostivý Spasitel náš učinil tomuto Sem- nachtenbovi tureckému a vyslánímu jeho Rabatovi, kteříž se s Machometem svým neměně rouhají živému Bohu křstianskému, nežli onino Assyřští Izai- skému, za to milost jeho důvěrným srdcem bez přestání žádáme a prosíme.

K Vaším pak Milostem, urození páni Páni, a stateční páni rytíři, té jsme ne- pochybně naděje, že tnu přeci naši společně, předsevzatou pro obecné dobro vlasti naší i všeho národu slovanského, milostivě a laskavě od nás v ochranu svou přijíti, a nás jako vždycky prvé, tak i potom dobrotně sobě poručené míti řekje. Pán Bůh s námi.

Datum v Praze XXIX. dne srpna, léta posledního věku M.D.XCIII.
Vaším Milostem služebně volní Jan Kocín z Kocínů.
Daniel Adam z Veloslavna.

IV. 10.4/1595

Generálca Martioli
Apatéca domáci, v kterěž se zavřají a vypisují rozličná lékařství, snadná k př- strojení, proti všelijakým neduhům řěa lidského i oudů jeho, od hlavy až do noh, vřitřin i zevnitřin, i také některým nedostatkem hovoráckým a jiným věcem k hospodářství a jiným věcem k hospodářství náležejícím. Z německého Hraběte doktora Petra Ondřejce Martioli sebraná, a nyní v jazyku českém vř- bec vydána od d/oktora/ Adama Hubera z Risenbachu a W/istr/ Daniele Ada- ma z Veloslavna. Léta Páně M.D.XCV./= 1595./ //

1595. poslal profesor Hans Rohbe, na třetím straně razko (seané) Národného muzea. Já jsem před lety pracovala se signaturou K.N.M. 28 F. 10. Kriehops 544.

1595. Insignia gentis Hodejovinae.
podim eto Jana a Přecha, bratři Hodejovských, pod ebem:
Aureus in glaucu, qui centur, orbe Cyprius,
Est Hodejoviae nobilita stamnia domus:
Navali decus inventum certamine, dignum
Caerules inter signa referre polos.
Georgius Carolides. //

1592. Urozeným paním, paní Markétě Hodejovské z Vřitovišť a paní Dorotě též Ho- dějovské z Harnsova, manželkám urozených a statečných rytířů, pana Jana a pana Přecha, vlastních bratří z Hodejova na Klášetě Milivském a Lčovicích, paním nám v vřě křstianské přizhivným.

Přisna staré hoině nám osvěčují, že Pán Bůh netoliko léty z země stvořil, ale i umřít lidem dal, aby oslaveni byli divnými věcmi a jeho, jakož o tom široce vypravuje Jesus Sirach v kapitulo XXXVIII. Pročž není pochybné, že i/Ined po pádu prvých roditův našich svati Otčové i potom jini pobožní lidé v ctk- vi Starého zákona ustanovili a bedlivý pozor měli na přizované moci dolejšího p/ř/rozeni, zvláště pak na byliny a stromy, o nichž Mojžiš, že dobří jsou vy- svědčil. Nebo vždycky bohobojed lidé bývali věrní spýratelé divných mocí Bo- žích, netoliko pro počestnou rozkoš, kteráž z toho v rnyši člověka pochází a pro dokázání pobožné věčnosti ku Panu Bohu, dobrotovému Otci svému, ale i pro zachování zdraví řěa svého a ochránění samých sebe i jiných proti rozličným nemocem a ukrutným bolestem, až do cíle Bohem uložentého.

Nad jiné pak lidi oslaveni a počtáni byli tím umřím Adam, první člověk a otec náš, a Salomoun, král židovský. Nebo Adamovi Pismo svate přivlastňuje dokonalou zřanost všech od Boha stvořených věcí, kterážto jakžkoli hřichem zadržná, předeje i po pádu s čestky při něm zůstala. A bezpochyby, že on, což tak ještě znal a věděl, zvláště o bylínách // a zrostlinách, kteráž pokolení lidské- kým svým až do desátého kolene oznamoval, aby zdrave od nezdravých, už- řeché od jedovatých a škodlivých rozeznati, a ku pohodě svému užívati umžli a mohli. Jmž také i dlouhou věku a jasný rozum, jakožto bližším té dokonalos- ti, v kterěž Adam od Boha stvořen byl, velkou přčinou dávali k vlastnmu vy- řetování a zřušování přirozených a hojitelných pomoci. Dokudž svati patri-

archové i za zvláštní klénot a poklad v rodech a čeledech svých mývali a chovali to, čehož hadlo od Adama, prvnlho otce dostali, aneb naoto vyše z vlastního zkrušení svého nabýli, i potom všecko to přestřehováním svým do Egypta vnesli. kdež se umění lékařské tak rozmocilo a rozmohlo, že v národu tom uměli a slávně lékařů obecně bývali, jejichžto práce Jozef, kráče egyptský, užil při mazání těla Jákoba, otce svého, vonnými věcmi ku pohřbu i. Mojz. 50, v. 2., Jákou pak moudrost, prozíravost a mysl nesestšíjných věcí povědomou nade všecky lidí i národy až kupodivu obdaren byl od Boha král Salomoun, o tom král říčet Královské v kapitole 4. široce vypisují. A Iosephus v knize osmá staro židovských, a v kapitole druhé zjevně o něm napsal, že na tisícé křeh psal, o všelikém tvoru nebeském i zemském, až i o spůsobu, podle něhož by každý člověk od sebe i od jiných lidí zlé duchy zapuzovati a vzdáljkat nemoci jinž tělo trápěno bývá, uzdravovati mohl. A připomíná jednoho Zida Eleazara, kterýž za živobytí jeho nějakým kotenem bylby prost, od krále Salomouna vyveřeno a zachováno, lidem bídřých od zýchých duchů, spomáhal, a obzvláště u přichomnosti císaře Vespasiana římského a synův jeho v ležení vojenském skutečně a mocně to provozoval. Ač pak koi to od krále Salomouna poznavševé umění za panování krále Ezechjáše pro zlé užívání a modlářství pozahynulo, a jakž někteří o tom více píší, knihy ty lékařské Salomounovy o/ním spatřeny jsou, však předece stáležo a bedlivěho vyhledávání a vyšetřování moci a skutekdy bylín a zrostlín zemských, i následování umění lékařského nejedna patrná svědecťv nacházejí se v knihách Starého i Nového zákona: jako jmenovitě v I. Mojž. kap. 50; II. Mojž. kap. 21; 2. Paralipom. 16; Zalm 87; Siracl 10 a 38; Jeremiáš 8; Matouš 9; Marek 2 a 5; Lukáš 8. Ano za přebývání v těle Pána Jezu Krista zde na tomto světě, kterýž byl nejvyšší kráče všech lékařův zvláštní byla sekta v národu židovském těch, janz Essai stouli křesťo z hluku a společnosti láské na zvláštní pokojná místa se obrátivše, tam se v lékařském umění cvičili, přirození a moci bylín spytováli, a pomoci lékařských proti rozličným neduhům lidským bedlivě vyhledávali.

A 4a Známost tedy moci bylín i umění lékařské po Bohu původ svůj má, předně od Adama a krále Salomouna, potom od jiných starých Otcův, patrních božných mužův národu židovského. Však nic méně i to se popojčítí musí, že i pohané, blízci lidu Božimu, poněkud umění toho lékařského účastni učení bývali. Čemuž i Písmo Boží svědecťv vydává 3. Královská 4; Jeremiáš 46; Historie duchovní a světské toho dovozují, ano i slavná jména znamenitých a slavných lékařův pohanských, již nyní i nám křesťanům dobře známa, a knihy jejich lékařské, zvláště od egyptských, řeckých, Řimanů a Arabův sepsané a nám dochované, jazykoly na moudrost jejich a zběžnost v lékařském umění jiného nic nebývá, nežli vedle řeči Kristovy, drobnoté chleba padající z stolův synův Božích.

A 4b Toto připomínáme za tou přičinou: Poněvadž lidé svatí v staré církvě hned od počátku světa mnoho a drazo sobě vážili znalosti Boží dosazeni a šířeni, že i my křesťané na místa jejich z pouhé milosti Boží dosazeni a šířeni, šířejí jejich jak v pravé po/božnosti, tak i v tom následovati povinni jsme abychom jako pro vlastní naši, tak pro obecnou blížích našich potřebu, zvláště v této náramně velké nevědomosti těl lidských, kteréž se v tomto posledním věku, a jako při nalodku světa, na nejvyšší rozmáhá, a mnohé neznámé

A 5a archové i za zvláštní klénot a poklad v rodech a čeledech svých mývali a chovali to, čehož hadlo od Adama, prvnlho otce dostali, aneb naoto vyše z vlastního zkrušení svého nabýli, i potom všecko to přestřehováním svým do Egypta vnesli. kdež se umění lékařské tak rozmocilo a rozmohlo, že v národu tom uměli a slávně lékařů obecně bývali, jejichžto práce Jozef, kráče egyptský, užil při mazání těla Jákoba, otce svého, vonnými věcmi ku pohřbu i. Mojz. 50, v. 2., Jákou pak moudrost, prozíravost a mysl nesestšíjných věcí povědomou nade všecky lidí i národy až kupodivu obdaren byl od Boha král Salomoun, o tom král říčet Královské v kapitole 4. široce vypisují. A Iosephus v knize osmá staro židovských, a v kapitole druhé zjevně o něm napsal, že na tisícé křeh psal, o všelikém tvoru nebeském i zemském, až i o spůsobu, podle něhož by každý člověk od sebe i od jiných lidí zlé duchy zapuzovati a vzdáljkat nemoci jinž tělo trápěno bývá, uzdravovati mohl. A připomíná jednoho Zida Eleazara, kterýž za živobytí jeho nějakým kotenem bylby prost, od krále Salomouna vyveřeno a zachováno, lidem bídřých od zýchých duchů, spomáhal, a obzvláště u přichomnosti císaře Vespasiana římského a synův jeho v ležení vojenském skutečně a mocně to provozoval. Ač pak koi to od krále Salomouna poznavševé umění za panování krále Ezechjáše pro zlé užívání a modlářství pozahynulo, a jakž někteří o tom více píší, knihy ty lékařské Salomounovy o/ním spatřeny jsou, však předece stáležo a bedlivěho vyhledávání a vyšetřování moci a skutekdy bylín a zrostlín zemských, i následování umění lékařského nejedna patrná svědecťv nacházejí se v knihách Starého i Nového zákona: jako jmenovitě v I. Mojž. kap. 50; II. Mojž. kap. 21; 2. Paralipom. 16; Zalm 87; Siracl 10 a 38; Jeremiáš 8; Matouš 9; Marek 2 a 5; Lukáš 8. Ano za přebývání v těle Pána Jezu Krista zde na tomto světě, kterýž byl nejvyšší kráče všech lékařův zvláštní byla sekta v národu židovském těch, janz Essai stouli křesťo z hluku a společnosti láské na zvláštní pokojná místa se obrátivše, tam se v lékařském umění cvičili, přirození a moci bylín spytováli, a pomoci lékařských proti rozličným neduhům lidským bedlivě vyhledávali.

A 5b a neobvyčejné nemoci pletí, těž i pro dokázání vědeckosti naší ku Pánu Bohu, a nabývání vnitřní přelibe rozkoše v myslích z spářováním patrných a makavých šlepiš Božské přichomnosti, moudrosti a dobroty, v bylínách, zrostlích a zvláště zemských práci svou na těž bylínky a umělé užívání jejich vynakládání se snažovali. A když pak kněž Salomounových lékařských již více mli nemůžeme, z nichž bychom se dokonaleho umění těch věci doprati mohli, aspoň drobty těch užitečných, jlež Bůh i pohatan učilšit těli, k dobřému svému pozívati na nich přestávati musíme. Nebo i ti jsou darové Boží, od lidí pobožných nám a dovořeni, jakož pak spisové o těch věcech netoliko mudřtův pohanských, ale i nejedněch křesťanských učerých mužův před rukama se nacházejí.

A 5c Mezi jinými pak, kteříž za našeho věku o bylínách a mocoech jejich psali, přední místo má Petrus Andreas Matthiolus Senensis, v lékařství doktor a svatě páněti arcikněžce Fortunanda rakovského životní lékař, kterýžto vysvětliv nejprve jazykem latinšským a vlašským starého řeckého autora Dioscoridem, potom i sám Herbář svůj zvláštní, a nákladnými figurami a jako živými a pravými všílajských bylín, zde v Praze české i německy tisknouti dal, kterýž také nyní od nás s mnohými přídávky a velikým nákladem již se obnovuje, a v brzkém času u jiné formě k nemalemu pohodu i zalibení, jakž se nadějeme, národu našemu českému na světo vyjde. Pán Bůh toliho rač dílu našemu a práci žehnatí.

A 5d Na tento čas pak kněžku tuto, z téhož Herbáře Mathiolova německého, od jednoho pobožného a učeného muže sebranou, v jazyk český přeloživše vřelice // vlasti naši vydáváme. Kterážto, že se v ní prostí a domáci lákové z bylín a kořeni na větším díle obyčejných a známých proti všelijakým neduhům a nemocem lidí i hovrad prospěšných obsahují, dali jsme jméno a třil Aparátka do máci, proto že v té knize jako v Aparátce velmi snadně jedenkazký lékařství se doprati a dočísti, a hadlo k opatření zdary svého před neduhem, aneb k zahátní nemoci a útroucení bolesti, sobě vybrati, a jak by je sobě připraviti i jak ho užívati měl, naučit se může. Té jsme důvěrou, že lidé potřební a hospodáři i hospodřně, jinž prací svou předně posloužití usilujme, vědění budou té knize a i sobě oblibi. Nebo i skrovně jest a za lačné peníze koupiti se může, i těmto českému v tomto spůsobu velmi se zdá být potřebná a užitečná. Zvláště když v Království tomto po krajích, městech a městečkách zřídka se nacházejí aptátky české obecné a dobře spravené, a nemoho jest pořádkůvých lékařův přizvaných Otcův, k nimž by se lidé v potřebách svých utíkati a rady aneb pomoci jejich důvěrně užívati mohli.

A 5e Poněvadž tedy pro chudé hospodáře v čas nuzné potřeby jejich knížka tato se vydává, nemáme slušně za ty vykládání býti, jako bychom rudý uměle doktor a lékaře, kteříž svého umění hodnověrná svědecťv mají, a mnohým hojněm i slávkou dosáhli, pompovati aneb lahšiti, a zase naproti tomu všetečných a drzích lidí, jako dříčkův, tulákův po světě, bab a ži věštcův, hadačův a čarodějníkův poslovari měli. Nad čímž již vřehost křesťanské vyšší i nižší zvláštní pozor mti a takové nepořádné léčení a hojení nehodným osobám, kteréž se tomu nikdy neudli, ani toho nic neumějí, přetrhovati a zastavovati náleží. Nebo i těla lidí poddaných jsou vrchnostem a pánům světa toho k ochráně a opatrování od Boha poručena, z nichž oni časem svým také počet vydati musí seji, a umění lékařského, jako i jiné/ho, řebas nejmenšho a nejzavženjšho

